

Teksti **Kustaa Hulkko**
Kuva **Kari Sarkkinen**

Pesä joka jäi servittämättä

**Monitieteinen
hanke paikkaa
tietoaukkoja
1990-luvun
pankkikriisistä ja
auttaa välttämään
samoja virheitä
tulevaisuudessa.**

”Suomen 1990-luvun pankki-
kriisin yhteiskunnallinen ti-
linpäättös.”
Juhlallisen nimen takana
on kunnianhimoinen tutki-
mushanke, joka alkoi puoli-
toista vuotta sitten. Projek-
tissa on mukana Helsingin
yliopiston, Helsingin kauppakorkeakou-
lun, Itä-Suomen yliopiston, Diakonia-am-

mattikorkeakoulun ja Palkansaajien tutkimuslaitoksen tutkijoita.

Johtoryhmän puheenjohtaja **Jukka Kekkonen** sanoo, että monitieteiselle hankkeelle on hyvät perusteet.

”Tietämyksemme 1990-luvun pankkikriisistä sisältää suuria aukkoja.” Kekkonen toimii oikeushistorian professorina Helsingin yliopistossa.

Myös Tapiolan pääjohtajan **Asmo Kalpalan** mukaan tutkimus kriisistä ja sen vaikutuksista on niin tärkeä asia, että sille pitäisi saada kunnan rahoitus.

Tähän asti hanke on saanut rahaa vain Suomen Kulttuurirahastolta seminaarien järjestämiseksi. Kalpala istuu Kulttuurirahaston hallituksessa.

Tutkijat toivovat, että valtiovalta suhtautuisi projektiin samalla tavalla kuin se otti aikoinaan omakseen sotasurmatutkimuksen.

Kalpalan mielestä kriisin monipuolista käsittelyä on vaikeuttanut se, että sen hoito oli Suomen omien viranomaisten vastuulla.

”Jos olisimme joutuneet turvautumaan IMF:n apuun, siitä olisi jo aikaisemmin puhuttu avoimemmin ja kriittisemmin.”

Syitä - ei syyllisiä

Hankkeen vetäjien tarkoitus on aktivoida nuoria tutkijoita kriisin kimppuun.

”Uskon että meneillään oleva finanssikriisi lisää kiinnostusta aiheeseen. Olisi hienoa, jos muutama väitöskirjatyö lähtisi liikkeelle hankkeen myötä”, Kekkonen sanoo.

Juristit eivät ole liiemmin tutkineet kriisin yhteyttä oikeuspolitiikkaan, oikeuskäytäntöön ja oikeudelliseen ajatteluun.

Kekkonen tavoitteena on oikeustieteellinen perustutkimus, joka etsii ”syitä eikä syyllisiä”. Se tarkoittaa arkistotyötä, tilastollisia analyysejä ja tapaustutkimuksia.

”Keskeinen kysymys on se, miten yhdenvertaisuus ja kansalaisen perusoikeudet toteutuivat talouskriisin oloissa.”

Hän pitää tarpeellisena myös vertailua nykyisen finanssikriisin ja pankkikriisin välillä sekä analyysia siitä, miten Suomi hal-

■ **Hallituksen dramaattinen tiedotustilaisuus pankkituesta Säätytalolla 18. maaliskuuta 1992. Taka-alalla pankkiryhmien pääjohtajat - kuin syytettyjen penkissä. Etualalla Suomen Pankin johtokunnan jäsen Sirkka Hämäläinen (selin), ylijohtaja Sixten Korkman, valtiosihteeri Eino Keinänen, valtiovarainministeri Iiro Viinanen, pääministeri Esko Aho ja Suomen Pankin pääjohtaja Rolf Kullberg.**

linnoi pankkikriisiä verrattuna muihin Pohjoismaihin.

Sosiaali- ja terveystieteiden dosentti **Heikki Hiilamo** kertoo, että ylivelkaantumisen sosiaalisia tai terveysvaikutuksia ei ole tutkittu paljon, ei myöskään ylivelkaantumisten toipumista.

Myöskään pankkikriisin ja itsemurhien yhteyttä ei ole selvitetty. Hiilamon mielestä aihetta pitäisi tutkia jo siksi, että velalliset puhuvat usein kohtalotoveriensä itsemurhasta.

Kauppätieteen tohtori **Taisto Kangas** pitää tärkeänä tuottaa tietoa siitä, mitä pankeissa todella sanottiin, ajateltiin ja tunnettiin kriisin aikana. Kangas itse toimi 1990-luvulla Oulussa paikallisen säästöpankin johtajana. Myöhemmin hän siirtyi Yhdyspankkiin (SYP).

”Päiväkirja antaa autenttisemman kuvan sodastakin kuin historian oppikirja”, hän lainaa eversti **Wolf Halstia**.

Huonoa johtamista

Tutkimuksen aukot eivät estä asiantuntijoiden esittämistä kriisistä vahvoja mielipiteitä, jotka menevät monessa kohdin ristiin.

Kankaan mukaan kriisi oli muun ohella johtamisen kriisi. Pankkien päätöksenteko hajaantui liikaa, yritysrahoitus eriytyi peruspankkitoiminnasta.

”Kriisi oli myös ekonomistien häpeä”, hän sanoo.

Kauppätieteen maisteri **Markku Pohjola**, Nordean entinen varakonserninjohtaja, kuului kriisin aikana siitä parhaiten selvinneen SYP:n johtoon.

Pohjola sanoo, että pankit eivät olleet syyttömiä kriisiin, mutta eivät myöskään sen liikkeelle paneva voima.

”Rahoitusmarkkinoiden sääntely purettiin harrastelijamaisesti, ja valuuttakurssipolitiikka meni metsään”, hän huomauttaa.

SYP:lle alkoi selvitä vuoden 1988 paikkeilla, että luottotappioiden uhka kasvoi ja pankki omaksui vähitellen tiukemman luottokulttuurin.

”Silti moni päätös olisi pitänyt jättää tekemättä.”

Kaikki ei mennyt välttämättä vikaan tässäkin katastrofissa.

Valtiotieteen tohtori **Heikki Koskenkylä** lä on takanaan pitkä ura Suomen Pankin virkamiehenä.

”Pankkitukipolitiikan ehdot olivat järkevät, tukea ei annettu ilmaiseksi ja huomattava osa siitä saatiin takaisin.”

Hänen mielestään Suomi teki päätökset kriisin hallinnasta varsin ripeästi, kun taas esimerkiksi Japanissa ratkaisut venyivät, joten siellä kriisi pitkittyi.

Omaisuuksienhoitoyhtiö eli ”roskapankki” Arsenalin perustamisessa eduskunta kuitenkin vitkutteli, ja SKOPia pidettiin pystyssä liian kauan.

Tehtiinkö vääryyttä?

Hankkeen seminaareissa on esitetty voimakasta kritiikkiä oikeuslaitosta kohtaan. On sanottu, että tuomioistuimet tottelivat liiaksi pankkeja.

On myös laman kokeneita yrittäjiä, joiden mielestä pankit ajoivat yrityksiä konkurssiin saadakseen niiden vakuudet.

Pohjola sanoo ymmärtävänsä katkeruutta, jota syntyi, kun ihmisten elämäntyö kärsi haaksirikon.

Hänen mukaansa pankeissa tehtiin varmaan virheitä: joskus kokematon päättäjä saattoi toimia ennen aikaisesti.

”On silti mieleetöntä väittää, että se olisi ollut tyypillinen tilanne.”

”Ei ollut syytä ajaa asiakasta konkurssiin varsinkaan hetkenä, jolloin vakuuksien arvot olivat alhaalla.”

SYP:n johdon näkökulmasta ongelma oli pikemminkin se, että konkurssesja pitkitetiin ja heitettiin hyvää rahaa huonon perään.

Hiilamo muistuttaa, että pankit markkinoivat valuuttaluottoja varoittamatta tarpeeksi devalvaatoriskistä eivätkä informoineet takaajia riittävästi takauksen sitovuudesta. ▶

Asiantuntijat pohtivat kriisiä

Tutkijat ja päättäjät pohtivat pankkikriisin taloudellisia aspekkeja perjantaina, 29. tammikuuta Helsingin kauppa- ja korkeakoululla.

Seminaari on osa kriisiä käsittelevää tutkimushanketta, joka alkoi 2008. Tapahtuman otsikkoteema on ”Viranomaisten vastuu ja liikepankkien rooli kriisissä”.

Puheenvuoroja käyttävät muun muassa pääjohtaja **Asmo Kalpala** (Tapiola), kriisiajan pankinjohtajat **Christopher Wegelius** (SKOP) ja **Markku Pohjola** (SYP), professorit **Risto Tainio** ja **Jukka Kekkonen**, valtiotieteen tohtorit **Anders Kjellman** ja **Heikki Koskenkylä** ja johtaja **Jaakko Kiander**. ■

Hän kritisoi myös pankkien otteita velkojen perinnässä ja sitä, että valtio myi velkoja jopa ulkomaille, mikä vaikeutti velallisten asemaa.

Kalpala sanoo, että 1990-luvun alun kriisissä vaikeuksiin joutuneiden luotonottajien ongelmiin suhtauduttiin paljon tylymmin kuin nyt. ”Nykyisin esimerkiksi työttömyyden aikana ihmisten tilannetta helpotetaan erilaisin järjestelyin, vaikkapa antamalla vapaavuosia.”

Raamattu ilman helvettiä

Koskenkylän mielestä velallisia kohdeltiin pääosin asianmukaisesti.

”Kapitalismiin kuuluvat konkurssit. Kapitalismi ilman konkurssseja on kuin *Raamattu* ilman helvettiä!”

Finanssialan huiput ovat eri mieltä myös siitä, miten toiset pankit käyttivät hyväksien säästöpankkien pilkkomista 1993.

Kalpalan mukaan ne pystyivät siirtämään luottotappioita säästöpankkien piikkiin – toisin sanoen valtion maksettavaksi.

Pohjola on eri mieltä. Hänen mukaansa säästöpankkien pilkkomisen lähtökohta oli se, että muut pankkiryhät ostivat ryhmän terveet osat, ja Arsenal ja SKOP saivat hoitaakseen muut luotot.

”Ylilyöntejä on voinut tapahtua, mutta kriteerit, joiden perusteella asiakkaat siirtyivät, olivat julkiset ja läpinäkyvät.”

Pohjaa uudistuksille

Kekkosen mukaan hanke ei ole tarkoitettu vain kansakunnan muistin elvyttämiseksi. Siltä pitää vaatia myös tuotoksia, joista on hyötyä tulevaisuudessa, kun pyritään ehkäisemään pankkikriisin ja siihen liittyneiden vitsausten toistumista.

Kriisin jälkeen on jo tehty lainsäädännöllisiä parannuksia, esimerkiksi luotto-asiakkaan kuluttajansuojaa on vahvistettu.

Luotonottajaan suhtauduttiin tylymmin kuin nyt.

Kekkonen arvioi, että nykyisessä lainsäädännössä ei ole ratkaisevia aukkoja velallisen oikeusturvan kannalta.

”Mutta mitä tapahtuu eri oikeusasteissa? Siinä voi olla ongelmia.”

Velallisten järjestö ”Katakombista elämään” on sitä mieltä, että pankkien näyttö velan määrästä on usein perustunut riittämättömiin asiakirjoihin. Se ehdottaa lainmuutosta, joka velvoittaisi pankin esittämään velkakirjan lisäksi myös saamistodisteen, joka sisältää ulosottojen myötä päivitetyn tiedon velan määrästä.

Hiilamo sanoo, että ylivelkaantumisen torjumisessa tarvitaan kohtuullisia lakeja.

”Lisäksi tarvitaan velkaneuvontaa ja sosiaalityötä, jossa ymmärretään velkaantuneen ihmisen todellisuutta.” **SK**

Nyt ei tule pankkikriisiä

▶ Toisin kuin 1990-luvun alun lamaan tähän taantumaa ei todennäköisesti liity pankkikriisiä, ellei sitten maailmantalous sukella uudelleen.

Näin arvioi vasta ilmestynyt kirja *Nordics in Global Crisis* (Pohjoismaat globaalissa kriisissä, ETLA 2010). Kirjan on tehnyt ekonomistiryhmä, johon kuuluvat suomalaiset **Bengt Holmström**, **Sixten Korkman** ja **Vesa Vihriälä**, ruotsalainen **Hans Tson Söderström** ja islantilainen **Thorvaldur Gylfason**.

Korkman on ETLAn toimitusjohtaja, Vihriälä alivaltiosihteeri ja helmikuusta lähtien komissaari **Olli Rehnin** kabinetin jäsen. Muut ovat professoreja.

Tällä kertaa Suomen kriisi ei ollut kotitekoinen kuten viimeksi. Silti Suomi ei suinkaan päässyt sitä pakoon, vaan se iski viennin kautta.

Onneksi yrityksillä ja kotitalouksilla on enemmän omaa pääomaa kuin silloin, ja korot ovat paljon silloista alhaisemmat.

Julkistalous on kuitenkin kärsinyt ja se on pakko vakauttaa tulevaisuudessa; toisaalta perinteiset teollisuudenalat supistuvat pysyvästi.

Niinpä edessä on kirjan mukaan talouspoliittisesti vaikea aika. ■

KOMMENTTI

Totuus tekee vapaaksi

▶ 1990-luvun pankkikriisi oli yksi Suomen historian suurimmista mullistuksista. Jo pankkituen taloudellinen hinta oli kova: ilman korkoja lähes noin 30 miljardia markkaa. Suomen Pankin rahanarvolaskurin mukaan summan nykyarvo on noin kuusi miljardia euroa.

Pahiten kriisi iski ylivelkaantuneisiin yrittäjiin ja asuntovelallisiin, jotka joutuivat maksuvaikkeuksiin. Heitä on keskuudessamme vieläkin tuhansia.

Kriisin uhreja olivat myös irtisanotut pankkitoimihenkilöt ja pankkien luottamusmiehet ja johtajat, joista osa sai ilman omaa syytään vahingonkorvauskanteen.

Pankkikriisistä on kirjoitettu paljon, mutta tietoa on yhä liian vähän.

Yrittäjien konkurssseissa ja ylivelkaantuneiden kohtaloissa riittäisi selvitettävää. Moni joutui koviin, moni netti paitsi omaisuutensa myös uskonsa oikeusvaltion.

Pankkikriisin ottaminen vakavan tutkimuksen kohteeksi keventäisi katastrofin uhrien henkistä taakkaa ja hälventäisi heidän epäluottamustaan yhteiskuntaa kohtaan.

Epäkohtia paljastava tutkimus antaisi vääryyttä kärsineille hyvitystä. Perusteettomia salaliittoteorioita murskaava tutkimus tervehdyttäisi ilmapiiiriä. ■

Kustaa Hulkko